

Ögonvittne: Paris, maj 1968

Denna artikel är en ögonvitnesskildring från majdagarna i Paris. Den är ursprungligen publicerad i en pamflett utgiven av den engelska anarkistorganisationen Solidarity (Paris: May 1968, Solidarity Pamphlet no. 30) och återges här i en förkortad översättning.

Rue Gay-Lussac

Söndag, 12 maj. Rue Gay-Lussac bär fortfarande spår av ”barrikadernas natt”. Utbrända bilar ligger längs trottoaren. Gatstenar har lagts i stora högar utmed gatan. Ännu känns lite lukt av tårgas.

Vid korsningen vid rue des Ursulines ligger en byggnadsplats. Taggtrådsstängslet, som omger platsen, har blivit avklippt på flera ställen. Härifrån kom material till åtminstone ett dussin barrikader: plankor, skottkärror, plåtrör, stålbalkar, cementblandare, stenblock. Härifrån hämtades också ett pneumatiskt bergborr. Studenterna visste förstås inte hur man skulle hantera det, men en förbipasserande byggnadsarbetare visade dem. Det var kanske den förste arbetare som tog aktiv del i studentrevolten. Gatan bröts upp och gatstenarna kunde användas till ett otal ändamål.

Allt detta är redan historia.

Människor går upp och ner längs gatan som om de försökte övertyga sig själva om att detta verkligen har hänt. De är inte studenter. Studenterna vet vad som hände och varför det hände. Dessa människor kommer inte heller från denna del av Paris. Innevånarna i stadsdelen såg vad som hände, de såg hur brutalt CRS gick till väga, hur de överföll sårade människor, hur de attackerade oskyldiga som stod vid sidan och tittade på, de såg den ohämmade ondskan hos en statsmaskin, som angrep dem som hade utmanat den. Folket på gatan är de vanliga människorna i Paris, folk från granndistrikt, som blivit skräckslagna av vad de hört på radion eller läst i tidningarna och kommit hit en vacker söndagsmorgon för att se det med egna ögon. De står och samtalar med dem som bor här på rue Gay-Lussac. Revolutionen, som började för en vecka sedan med ockupation av universitetet och gatorna vid Quartier Latin, börjar nu också spridas mer allmänt och till vanliga människor.

Från Renault till Paris gator

Måndag, 13 maj. Kl. 6.15, Avenue Yves Kermen. En vacker, molnfri dag. Människor börjar samlas utanför portarna till den stora Renault-fabriken vid Boulogne Billancourt. Fackföreningarna (CGT, CFDT och FO) har utlyst en dags generalstrejk. De protesterar mot polisens våld vid Quartier Latin och för att arbetarnas krav beträffande löner, arbetstid, pension och fackföreningsrättigheter i fabriken skall tillmötesgå.

Fabriksportarna är vidöppna. Inte en polis eller förman syns till. Arbetarna strömmar in. En röst i en högtalare säger åt dem att gå till sina respektive jobb, vägra att börja arbeta och att sedan, kl. 8.00, gå till den traditionella mötesplatsen, en stor skjulliknande byggnad på Ile Seguin (en ö i Seine på vilken en stor del av Renaultfabriken ligger).

När arbetarna går genom porten får de ett flygblad av strejkvakterna. Flygbladet är utgivet av de tre fackföreningarna tillsammans. Flygblad på spanska delas också ut (över 2.000 spanska arbetare är anställda på Renault). Franska och spanska talare avlöser varandra vid mikrofonen. Fastän alla fackföreningarna stöder en-dags-strejken så tycks alla talarna tillhöra CGT. Det är deras högtalare.

Kl. 6.45. Hundratals arbetare strömmar nu in. Många ser mer ut som om de kommit för att

arbete än för att delta i ett massmöte på fabriken. Beslutet att utlysa en strejk fattades först på lördag eftermiddag efter det att många redan hade åkt bort över weekenden. Många tycks inte vara medvetna om vad det hela rör sig om. Jag slås av hur många algeriska och färgade arbetare det är här.

Det sitter några plakater vid fabriksporten, huvudsakligen från CGT, men också från CFDT. Däremot ser jag inte till några från FO. Vägen och väggarna utanför fabriken är nedmålade med paroller: ”En-dags-strejk på måndag”; ”Enhet för försvar av våra krav”; ”Nej till monopolen”.

Det lilla kaféet nära fabriksporten är fullt med människor. Folk tycks vara ovanligt klarvakna och meddelsamma med tanke på att det är såpass tidigt på morgonen. En tidningskiosk säljer en mängd exemplar av *l'Humanité*.

Det kommunistiska partiets distriktsavdelning delar ut ett flygblad där man uppmanar till ”beslutsamhet, lugn, försiktighet och enhet” och varnar för ”provokatörer”.

Strejkvakterna gör inga försök att diskutera med dem som strömmar in. Ingen tycks veta huruvida beslutet om strejk kommer att åtlydas eller inte. Mindre än 25 % av arbetarna på Renault tillhör någon fackförening. Detta är den största bilindustrin i Europa.

En röst i högtalaren säger: ”CRS har nyligen överfallit bönder i Quimper och arbetare i Caen, Rhodiaceta (Lyon) och Dassault. Nu vänder de sig mot studenterna. Regimen vill inte tolerera opposition. Den vill inte modernisera landet. Den vill inte se till att våra krav på minimilöner förverkligas. Vår en-dags-strejk kommer att visa både regeringen och arbetsköparna vår beslutsamhet. Vi måste tvinga dem att slå till reträtt.” Rösterna mal samma mening om och om igen precis som om det var en grammofonskiva. Jag undrar om talaren tror på vad han säger, eller ens förstår vad han pratar om.

Vid sjutiden dyker ett dussintal trotskister från F.E.R. (Fédération des Etudiants Révolutionnaires) upp för att sälja sin tidning, *Révoltes*. De bär stora röd-vita knappar och är därmed lätta att känna igen. Lite senare dyker en annan grupp upp för att sälja *Voix Ouvrière*. Rösterna i högtalaren slutar genast med sina angrepp mot gaullistregimen och CRS och börjar i stället att varna för ”provokatörer” och ”splittrande element, som ingenting har gemensamt med arbetarklassens intressen”. Den stalinistiske talaren antyder att försäljarna är betalda av regeringen, och eftersom de är här så ”snokar nog polisen omkring i närheten”. Efter detta följer dispyter mellan försäljarna och CGT-funktionärerna. CFDT-funktionärerna vägras att använda högtalaren. De ropar ”démocratie ouvrière” och försvarar de ”splittrande elementens” rättighet att sälja sina tidningar. En ganska abstrakt rättighet, eftersom inte en enda tidning köps. På *Révoltes* framsida finns en esoterisk artikel om Östeuropa.

Flera diskussioner — men inga slagsmål — uppstår. Jag hör Danny Cohn-Bendit beskrivas som ”en agent för myndigheterna”. En student angriper talaren för detta. Trotskisterna bryr sig inte om det. Strax innan kl. 8.00 ger de sig av. De har i alla fall varit närvarande och det anser de vara tillräckligt.

Ungefär samtidigt lämnar de hundratals arbetare, som har gått in i fabriken, sina jobb och samlas på en öppen plats. Därifrån går de i riktning mot Ile Seguin. Andra arbetare går ifrån andra ställen på fabriksområdet och alla samlas inne i byggnaden på Ile Seguin där mötet skall äga rum. Snart har 10.000 arbetare samlats. Talarna står på en smal plattform där också en högtalare monterats upp.

En CGT-funktionär talar om de olika lönekraven. Han fördömer motståndet från regeringen, som är ”styrd av storföretagen”. Han ger statistik och siffror som belyser lönedifferenserna. Många högt utbildade människor får inte tillräckligt hög lön. Efter CGT:s talare följer en från CFDT. Han talar om den uppdrivna arbetstakten, de försämrade arbetsförhållandena, olyckorna på arbetsplatserna och människans roll i produktionen. ”Vad för sorts liv är detta?”

Skall vi alltid förbli marionetter som följer administrationens order?" Han kräver löneförhöjningar för alla. Därefter talar en man från FO. Han är den som besitter den största kunskapen, men som har minst att säga. Han svamlar om 1936, men nämner inte Léon Blum. FO:s rykte är dåligt inom fabriken och talaren avbryts gång efter annan.

CGT:s talare uppmanar arbetarna att delta i det stora massmöte som, enligt vad som planerats, skall äga rum samma eftermiddag. Så fort talaren slutat börjar arbetarna spontant att sjunga Internationalen. De äldre tycks kunna de flesta orden. De yngre arbetarna kan bara refrängen. En vän som står intill mig säger att detta är första gången på 20 år som han har hört den sången sjungas i Renaultfabrikerna (han har deltagit i dussintals massmöten på Ile Seguin). Det råder en stämning av förväntan, särskilt bland de yngre arbetarna.

Arbetarna går sedan därifrån i grupper. Några går tillbaka över bron och ut från fabriken. Andra går systematiskt igenom hela fabriken i vilken fortfarande några hundratal håller på att arbeta. Några av dessa börjar att diskutera, men de flesta tycks bara vara glada att få en möjlighet att sluta arbeta och gå med i tåget. Arbetarna vinkar, skämtar och sjunger, och åt dem som fortsätter att arbeta hurrar man ironiskt. En del förmän tittar hjälplöst på.

Vid många av maskinerna hänger färgfoton på pin-up-flickor och gröna ängar; sex och solsken. De som fortsätter att arbeta uppmanas att gå ut i dagsljuset och inte att bara drömma om det. I huvudbyggnaden, omkring 750 meter lång, är bara tolv män fortfarande i arbete. Inte en arg röst hörs, men däremot skämt, vitsar och skratt. Klockan 11 har tusentals arbetare gått ut i solskenet denna varma majmorgon. I ett stånd utanför fabriksporten säljs öl och smörgåsar.

Måndag, 13 maj, kl. 13.15. På gatorna är det fullt med människor. Gensvaret på den tjugofyra timmar långa generalstrejken överstiger vida fackföreningarnas vildaste förhoppningar. Trots det korta varslet är Paris som paralyserat. Beslutet om strejken fattades bara för 48 timmar sedan, efter "barrikadernas natt". Den är dessutom "illegal". Landets lag stadgar att en "officiell" strejk måste utlysas fem dagar innan den kan träda i kraft.

Massor av ungdomar går längs Boulevard de Sébastopol mot Gare de l'Est. De går mot studenternas mötesplats i denna jättedemonstration som har utlysts av fackföreningarna, studentorganisationen (UNEF) och lärarorganisationerna (FEN och SNESup).

Inte en buss eller bil syns till. Paris gator tillhör idag demonstranterna. Tusentals av dem har redan samlats på torget framför stationen. Tusentals andra kommer till ifrån alla håll. Den plan som man kommit överens om är att de olika organisationerna samlas separat och sedan sammanstrålar på Place de la République. Därifrån fortsätter marschen genom hela Paris, via Quartier Latin, till Place Denfert-Rochereau.

Vi står redan packade som sardiner. Ändå är det en timma kvar innan marschen skall börja. Solen har lyst hela dagen. Flickorna är klädda i sommarklänningar, de unga männen går i skjortärmarna. En röd fana svajar över stationen. Man ser många röda fanor bland folkmassan och en hel del svarta också.

Plötsligt dyker en man upp som bär en resväska full med stencilerade flygblad. Han tillhör någon av de många vänstergrupperna. Han öppnar väskan och delar ut ungefär ett dussin flygblad. Men han behöver inte fortsätta ensam. Det finns ett omätligt begär efter information, idéer, litteratur, diskussion, polemik. Mannen står bara där medan folk tränger sig på för att hämta flygblad. Dussintals demonstranter hjälper honom att dela ut dem utan att ens ha läst dem. 6.000 exemplar delas ut på några få minuter. Alla tycks bli grundligt lästa. Folk diskuterar, skrattar, skämtar. Jag bevittnade sådana här scener gång på gång.

Försäljare av revolutionär litteratur gör goda affärer. En förordning, undertecknad av organisatörerna av demonstrationen, att "endast litteratur från de organisationer som ordnat demonstrationen får försäljas" är det ingen som bryr sig om. Att en sådan byråkratisk

restriktion (som hade kritiserats hårt föregående kväll när den tillkännagavs) skall åtlidas av en sådan stor folkmassa som det här var fråga om kan man inte vänta sig. Revolutionen är större än någon organisation, mer tolerant än någon institution som ”representerar” massorna, mer realistisk än vilken förordning som helst från vilken centralkommitté som helst.

Några av demonstranterna har med sig megafoner och håller korta tal. Alla ”políticos” tycks vara överallt bland denna folkmassa. Jag kan se Jeunesse Communiste Révolutionnaires fana, porträtt av Castro och Che Guevara, FER:s fana, en hel del fanor från ”Servir le Peuple” (en maoistgrupp) och en fana från UJCML (Union de la Jeunesse Communiste Marxiste-Léniniste) samt ytterligare en av maoistisk riktning. Här finns också många fanor från de undervisningsinstitutioner som nu är ockuperade av dem som arbetar där. Många grupper av lycéens (läroverkselever) blandar sig med studenterna liksom tusentals lärare.

Omkring klockan två börjar vi gå, sjungande Internationalen. Vi går tjugo eller trettio, sida vid sida, arm i arm. Det är massor av röda fanor framför oss och en stor banderoll med fyra enkla ord: ”Studenter, Lärare, Arbetare, Kamrater”.

Man kan inte komma in på Place de la République eftersom den redan är fullpackad med folk. Man kan inte ens gå på trottoarerna eller på närliggande gator. Det är fullt med folk så långt ögat kan se.

Medan vi sakta går nerför Boulevard de Magenta lägger vi märke till en balkong på tredje våningen som det hänger några skröpliga röda fanor på. Det är en lokal för SFIO (Socialistiska Partiet). På balkongen finns också en banderoll på vilken det står ”Solidaritet med studenterna”. Några äldre personer på balkongen vinkar åt oss. Någon i folkmassan börjar ropa ”O-por-tu-nistes”. Tusentals andra stämmer in. Och männen på balkongen lämnar hastigt balkongen och går in. Folket har inte glömt att den ”socialistiske” inrikesministern Jules Moch lät CRS slå ner strejkande gruvarbetare 1958. De kommer ihåg den ”socialistiske” premiärministern Guy Mollet och den roll han spelade under Algerietkriget. Folkmassan visar vad de tycker om politiker av denna sort som nu försöker utnyttja detta tillfälle. ”Guy Mollet, au musée” (Guy Mollet, till museet) ropar folket skrattande. Detta är sannerligen slutet på en epok.

Omkring klockan tre når vi slutligen Place de la République där demonstrationen skall upplösas. Här är så mycket folk att några människor svimmar i folkmassan och måste bäras in på kaféerna i närheten. Där är visserligen också fullpackat med folk men där undviker de i alla fall att bli skadade. Ett kaféfönster krossas på grund av trycket av människor utanför. På några ställen bland folkmassan finns det en verklig risk för att man kan bli ihjälkrossad. De första sektionerna av fackföreningsmedlemmar börjar, som tur är, att lämna torget. Inte en polis syns till.

Fastän det är meningen att demonstrationen skall vara en solidaritetsyttring mellan studenter och arbetare försöker fortfarande CGT-ledarna desperat se till att studenter och arbetare inte bebländar sig med varandra. De lyckas endast delvis med detta. Omkring klockan halv fem lämnar den del av demonstrationen där studenterna och lärarna går Place de la République. Så snart vi lämnat torget försöker flera grupper blanda sig med arbetarna och lyckas också med detta trots att stalinisterna försöker hindra dem.

Nu när vi lämnat Place de la République rör sig demonstrationståget ganska fort framåt. Studenternas paroller skiljer sig markant från CGT:s. Studenterna ropar ”Arbetarmakt”; ”Makten finns på gatan”; ”Befria våra kamrater”. CGT-medlemmarna ropar ”Pompidou, avgå”. Studenterna skanderar ”de Gaulle, mördare” eller ”CRS — SS”. CGT: ”Pengar, inte batonger” eller ”Bevara köpkraften”. Studenterna säger ”Nej till klassuniversitet”. CGT och de stalinistiska studenterna, grupperade kring tidningen Clarté, svarar ”Universitet med demokrati”. Djupgående politiska skillnader ligger bakom dessa olika paroller. Några ropas dock av alla, t.ex. ”Tio år får vara nog”, ”Ned med polisstaten” eller ”Gratulerar, General”. En

del grupper sjunger "Adjö, de Gaulle". De viftar med sina näsdukar till förnöjelse åt dem som står på trottoaren och tittar på.

När den del av tåget där studenterna går passerar Pont St. Michel för att komma till Quartier Latin, stannar det plötsligt, som en tyst hyllning till de skadade. Allas tankar går för ett ögonblick till dem som ligger på sjukhus. Den plötsliga, vredgade tystnaden från den del av demonstrationståget som gjort mest väsen av sig ger ett intryck av styrka och beslutsamhet.

Vid slutet av Boulevard St. Michel lämnar jag marschen, klättrar upp på ett räcke vid Luxemburgträdgården och bara ser på demonstrationen. Jag sitter där i två timmar medan rad efter rad av demonstranter går förbi. 30 eller mer går sida vid sida i varje rad. En mänsklig tidvattensvåg av ofantlig storlek. Hur många är de? 600.000? 800.000? En miljon? En och en halv miljon? Ingen kan egentligen räkna dem. De första av demonstranterna nådde platsen för demonstrationens upplösning flera timmar innan de sista hade hunnit lämna Place de la République klockan sju.

Alla möjliga sorters banderoller fanns med: fackföreningsbanderoller, studentbanderoller, politiska banderoller, opolitiska banderoller, reformistiska banderoller, revolutionära banderoller, banderoller från Mouvement contre l'Armement Atomique, banderoller från olika Conseils de Parents d'Elèves, banderoller av varje tänkbar storlek och form, som tillkännagav den allmänna avskyn inför vad som hade hänt och den allmänna viljan att kämpa. Några banderoller applåderades livligt, som t.ex. den på vilken det stod "Frihet åt nyhetsförmedlingen", som bars av en grupp anställda från ORTF (det statliga radiobolaget). En del andra banderoller var av mer symbolisk art.

Demonstrationståget tycks vara oändligt. Jag såg grupper av sjukhuspersonal, klädda i vita rockar. Några av dem bar plakat med texten "Var finns de som försvunnit från sjukhusen?". Varenda fabrik, varenda stor industri tycktes vara representerad. Järnvägsarbetare, brevbärare, typografer, tunnelbanepersonal, metallarbetare, elektriker, advokater, textilarbetare, banktjänstemän, byggnadsarbetare, arbetare från glas- och kemiska industrier, servitörer, kommunalanställda, målare och dekoratörer, butiksbiträden, försäkringsagenter, gatsoppare, filmarbetare, busschaufförer, lärare, arbetare från de nya plastindustrierna, rad efter rad av människor, det moderna kapitalistiska samhällets kött och blod, en oändlig folkmassa, som skulle kunna sopa bort allting som stod i vägen för den, om den bara beslöt sig för att göra det.

Mina tankar gick till dem som säger att arbetarna bara är intresserade av fotboll, totospel, att titta på TV och av sina årliga semestrar, och att arbetarklassen inte kan se någonting bortom vardagslivets problem. Det var så påtagligt felaktigt. Jag tänkte också på dem som säger att endast den inskränkta och ruttna ledarkåren står emellan massorna och den totala omvandlingen av samhället. Detta var lika felaktigt. Idag börjar arbetarklassen att bli medveten om sin styrka. Kommer den att besluta att använda den i morgon?

Jag sluter upp i marschen igen och vi går i riktning mot Denfert Rochereau. Vi går förbi flera statyer, stillsamma herrar som nu har smyckats med röda fanor. När vi går förbi ett sjukhus lägrar sig åter tystnaden över folkmassan. Någon börjar vissla Internationalen och andra stämmer in. Från sjukhusfönstren vinkar några sjuksköterskor åt oss.

Vid gatukorsningarna går vi förbi trafikljusen som fortfarande tycks fungera. Rött och grönt växlar om med jämna mellanrum, vilket betyder lika lite som den borgerliga undervisningen, som arbetar i det moderna samhället, som våra egna liv. Dagens verklighet har för några timmar suddat ut alla spår av gårdagen.

Den del av demonstrationståget i vilken jag befinner mig närmar sig nu snabbt den plats som organisatorerna bestämt skall vara platsen för demonstrationens upplösning. CGT är förtvivlat angeläget om att dess hundratusentals medlemmar skall lämna demonstrationen i god ordning.

CGT-ledningen är rädd inför sina medlemmar när dessa är samlade. Den vill att de skall bli namnlösa atomer igen, spridda över hela Paris, maktlösa. CGT ser sig självt som den enda möjliga länken emellan dem, som deras kollektiva viljas gudomliga redskap. ”22-marsrörelsen” har å andra sidan uppmanat studenterna och arbetarna att tillsammans fortsätta till Champs de Mars gräsmattor (vid Eiffeltornets fot) för en kollektiv diskussion om dagens erfarenheter och om de problem som väntar.

Vid det här laget har jag för första gången fått se prov på vad ”service d'ordre” bestående av stalinistiska funktionärer egentligen innebär. Hela dagen har dessa funktionärer uppenbarligen försökt föregripa detta speciella ögonblick. De är mycket spända och väntar sig tydligen att det kommer att bli ”bråk”. Framförallt är de rädda för vad de kallar ”débordement”, vilket innebär att de är rädda för att bli överflyglade på vänsterkanten. Under den sista kilometern av marschen sluter fem eller sex täta rader av dem upp på var sin sida av demonstranterna. Eftersom de går arm i arm är det ytterligt svårt att komma mellan dem. CGT-funktionärer talar till sina medlemmar genom två stora högtalare, som är uppmonterade på ett par lastbilar, instruerar dem att i god ordning lämna demonstrationen och gå nerför Boulevard Arago, d.v.s. att gå åt precis motsatt håll till dem som går till Champs de Mars.

Vid sådana här tillfällen, har det sagts mig, så tillkallar kommunistpartiet tusentals av sina medlemmar från Parisområdet. Med en buss hämtar de också medlemmar från områden runtomkring, t.o.m. så långt bort som Rennes, Orleans, Sens, Lille och Limoges. De samhällen som är under det kommunistiska partiets kontroll tillhandahåller ytterligare hundratals av dessa ”funktionärer” som inte nödvändigtvis är partimedlemmar men som är beroende av partiet för sina jobb och sin framtid. Ända sedan den tiden då partiet satt med i regeringen (1945 —47) har det haft denna massstillslutning från Paris förorter. Det har undantagslöst använt den vid sådana här tillfällen som råder idag. På denna demonstration finns det säkert 10.000 sådana ”funktionärer”, kanske dubbelt så många.

Deras uppmaningar möts med olika reaktioner. Huruvida de lyckas att få de olika grupperna att gå nerför Boulevard Arago beror på vilka sorts människor som går i grupperna. De grupper i vilka det inte går några studenter, följer order, även om en del av de unga protesterar: ”Vi är en miljon som är ute på gatorna. Varför ska vi gå hem?” Andra grupper tvekar och börjar diskutera. En del studenter klättrar upp längs väggarna och ropar: ”De som vill återvända till TV-apparaten går nerför Boulevard Arago. De som är för en förenad arbetar- och studentdiskussion och för att fortsätta kampen går nerför Boulevard Raspail och fortsätter till Champs de Mars.”

De som protesterar mot de skilda uppgifterna beträffande den fortsatta marschen blir genast attackerade och slagna av kommunisterna med anledning av att de anses vara ”provokatörer”. Jag såg flera kamrater från ”22-marsrörelsen” som blev slagna. Deras megafoner och flygblad togs ifrån dem. I vissa delar av tåget tycktes det finnas dussintals, i andra hundratals eller tusentals ”provokatörer”. En del smärre slagsmål uppkom när dessa delar av demonstrationståget trängde igenom kommunisternas kedja. Hetsiga diskussioner utbryter, demonstranterna anklagar stalinisterna för att vara ”snutar” och ”bourgeoisins sista skyddsvärn”.

Jag är tvingad att medge att de flesta grupperna följde fackföreningsbyråkraternas order. CGT:s och det kommunistiska partiets upprepade förtal hade gjort verkan. Studenterna var ”bråkmakare”, ”äventyrliga”, ”tvivelaktiga element”. Den av dem föreslagna aktionen skulle ”bara leda till att CRS ingrep”. (CRS hade inte synts till under hela eftermiddagen.) ”Detta var bara en demonstration, inte upptakten till en revolution.” CGT gick hårt åt den sista delen av demonstrationståget och lyckades därmed att få större delen av demonstranterna att gå nerför Boulevard Arago. De flesta protesterade dock mot CGT:s åtgärder. Tusentals av demonstranterna gick till Champs de Mars. Men hundratals gick hem.

Omkring klockan åtta tilldrog sig en för demonstrationstågets sista del avgörande händelse

när denna var på väg mot den plats där demonstrationen skulle upplösas. En polisbil dök plötsligt upp från en av de gator som leder till Place Denfort Rochereau. Den måste ha kört dit av misstag, eller också därför att dess förare trodde att demonstationståget redan gått förbi. När han såg folkmassan framför sig greps han av panik. Eftersom han inte skulle hinna backa i tid, trodde föraren att hans liv hängde på om han kunde köra emellan den del av demonstationståget där det tycktes finnas minst folk. Han försökte snabbt köra emellan demonstranterna, som blev tvungna att hoppa åt sidan. Några blev dock påkörda och två blev allvarligt skadade. Många andra hann nätt och jämt kasta sig undan. Bilen omringades och en av polismännen i framsätet drogs ut och blev slagen upprepade gånger av en rasande folkmassa, som var beslutna att lyncha honom. Han räddades i sista minuten av de kommunistiska funktionärerna. De bar in honom i en affär på en av sidogatorna.

För att kunna göra detta måste funktionärerna springa ifrån de hundratals uppretade demonstranterna. Slagsmål uppkom. Folkmassan började ge sig på polisbilen och försökte välta den. Den polisman som satt kvar i bilen drog sin revolver och sköt. Folk duckade. Som genom ett under träffades ingen. Ungefär hundra meter bort gjorde kulan ett hål genom en fönsterruta på "Le Belfort", ett stort kafé vid Boulevard Raspail. De kommunistiska funktionärerna kom åter till polisens undsättning och bildade en kedja mellan folkmassan och polisbilen, som kunde köra nerför en sidogata med den polisman som skjutit mot folkmassan vid ratten.

Hundratals demonstranter trängdes sedan kring skothålet i kaféfönstret. Pressfotografer kallades dit och tog vederbörligen sina fotografier — av vilka givetvis inget publicerades. (Två dagar senare publicerade *L'Humanité* en notis om händelsen längst ner i en spalt på sidan 5.) En sak som åstadkoms genom denna händelse var att många tusen demonstranter beslöt att fortsätta till Champs de Mars. På ditvägen ropade de: "De har skjutit vid Denfert". Om denna händelse hade inträffat en timma tidigare skulle kanske kvällen den 13 maj gestaltat sig helt annorlunda.

Sorbonne-sovjeten

På lördag, den 11 maj, strax före midnatt, gav Pompidou, Frankrikes premiärminister, order om att polisen skulle dras bort från Quartier Latin, att fakulteterna skulle öppnas igen på måndag, den 13 maj, och att domstolen skulle ta frågan angående de studenter som arresterats under föregående vecka under "förnyat övervägande". Det var den största politiska reträtten under hans karriär. För studenterna och för många andra, var det ett levande bevis på att direkt aktion fungerar. Att uppnå ett sådant medgivande som Pompidous hade inte varit möjligt på något annat sätt.

Tidigt på måndagsmorgonen drogs den CRS-styrka som vaktade ingången till Sorbonne diskret bort. Studenterna flyttade in, först i små grupper, men sedan i grupper om hundra och tusen. Vid middagstid var ockupationen fullständig. Varenda "trikolor" halades snabbt ner, varenda föreläsningssal ockuperades. Röda fanor hissades. På domen vajade röda och svarta fanor.

Vad som hände under de följande dagarna kommer att sätta en bestående prägel på det franska undervisningssystemet, på det franska samhällets struktur och — vilket är mest betydelsefullt av allt — på de personer som var med om att göra historia under dessa första hektiska fjorton dagar. Sorbonne förvandlades plötsligt från att ha varit ett ställe där den franska kapitalismen tog sina teknokrater och byråkrater till en revolutionär vulkan i full eruption, vars lava spreds vida omkring och fick det moderna franska samhällets struktur att börja brinna.

Ockupationen av Sorbonne medförde en intellektuell explosion utan motstycke. Allting, bokstavigt talat allting, togs plötsligt upp till debatt. Det fanns inga tabun. Det är lätt att kritisera den kaotiska blandning av tankar, idéer och förslag som släpps lös vid sådana här

tillfällen. ”Yrkesrevolutionärer” och borgerliga kultursnobbar gjorde också detta. Men när de gjorde det avslöjade de bara hur låsta de var i en ideologi som tillhör en annan epok och hur oförmögna de var att ändra sin inställning. De förstod inte den fantastiska betydelsen av vad som skedde, av allt det som inte kunde passas in i deras egen förutbestämda bild av verkligheten. Detta bevitnades gång på gång och fallet har nog varit likadant under varje större omvälvning i historien.

Dag och natt var varenda föreläsningssal fullpackad. Debatterna var oändliga. Ingen universitetslärare har någonsin haft så många åhörare och har aldrig lyssnats på så intensivt — eller fått så många motargument om han pratade smörja.

Under den andra dagen sattes ett informationsbord upp vid huvudingången. Där meddelades vad som diskuterades och var någonstans. Några av debattämnena var ”Kampens organisation”, ”Politiska rättigheter och fackföreningsrättigheter vid universitetet”; ”Universitetskris eller en samhällelig kris?”; ”Polisbrutaliteten”; ”Självförvaltning”; ”Icke-urval (eller hur man skall öppna universitetets dörrar för alla)”; ”Undervisningsmetoder”; ”Examenssystemet” etc. I andra salar huserade ”Studenternas och arbetarnas samarbetskommitté”, som snart skulle få stor betydelse. Och i övriga föreläsningssalar diskuterades ”sexualfördomar”, ”kolonialfrågan”, ”ideologi och bedrägeri”. Vem som helst som ville ta upp något till debatt fick en föreläsningssal eller något mindre rum till sitt förfogande. Som tur var fanns det gott om plats.

Det var som om ett stort lock plötsligt hade lyfts upp och återhållna tankar och önskningsar exploderade, befriade från drömmarnas rike, och gjordes möjliga och verkliga. Genom att förändra sin miljö blev människorna själva förändrade. De som aldrig hade vågat säga någonting tyckte plötsligt att deras tankar var det mest betydelsefulla i världen — och sade det. De blyga blev meddelsamma. De hjälplösa och isolerade upptäckte plötsligt att kollektiv makt låg i deras händer. De som brukade vara likgiltiga insåg plötsligt att de var delar i ett helt. Alla dessa kände plötsligt samhörighet. Människor gick bara fram till varandra och pratade utan att vara ett dugg generade. Denna form av samhörighet varade de fjorton dagarna ut som jag var där. En mening som någon klottrat på en vägg sammanfattar det hela perfekt: ”Redan tio dar av lycka”.

På Sorbonnes gård har man satt upp stånd för litteraturförsäljning. Enorma porträtt har hängts upp längs väggarna: Marx, Lenin, Trotskij, Mao, Castro, Guevara. T.o.m. ett porträtt på Stalin hängdes upp (vid ett av de maoistiska bokstånden) men togs ner igen när någon taktfullt anmärkte att han egentligen inte alls passade ihop med de andra.

Anarkister, stalinister, maoister, trotskister (tre olika grupper), PSU och de obundna grupperna delar ut flygblad och säljer pamfletter. Gamla gulnade tidningar tas fram ur gömmorna och köps lika mycket som det nyare materialet. Överallt står grupper på tio, tjugo personer, inbegripna i diskussioner. Människor pratar om barrkaderna, om CRS, om sina egna erfarenheter, men också om Kommunen 1871, om 1905 och 1917, om den italienska vänstern 1921 och om Frankrike 1936. De revolutionära minoriteternas medvetenhet och medvetenheten hos helt nya grupper människor, som för varje dag alltmer dras med i den politiska virveln, smälter samman. De studerande lärde sig inom några dagar det som det hade tagit andra ett helt liv att lära. De läroverkselever som kommit dit blir också inbegripna i diskussioner. Jag kommer ihåg en 14-årig pojke som för en skeptisk man i 60-årsåldern förklarar varför studenterna skall ha rätten att avsätta sina professorer.

Andra saker hände också. Ett piano ställdes upp på gården och fick bli kvar där ett par dagar och folk kunde komma och spela på det. Medan man pratade i föreläsningssalarna om neokapitalism, satt någon och spelade Chopin eller jazzmusik på pianot. En kväll hade någon tagit med sig trummor och några andra hade tagit med sig klarinetter. Dessa förströelser kan ha irriterat några av de mer enkelspåriga revolutionärerna, men detta var lika mycket en del av

den totala omvandlingen av Sorbonne som de revolutionära lärorna som förkunnades i föreläsningssalarna.

En utställning med stora fotografier av ”barrkadernas natt” fanns plötsligt på plats en morgon. Ingen visste vem som ordnat med den, men alla ansåg att den på ett enkelt sätt sammanfattade den nattens händelser. Dörrarna till den kyrka som vetter mot Sorbonnes gård, har snart blivit nedmålad med paroller: ”öppna den här dörren — Finis, les tabernacles”. ”Religionen är det sista bedrägeriet”. Eller mer prosaiskt: ”Vi vill ha någonstans att pissa, inte någonstans att be.”

Sorbonnes väggar blev snart också fulla med affischer som tillkännagav de första sit-in-strejkerna, affischer som informerade om lönerna för Paris arbetare, affischer som tillkännagav kommande demonstrationer, affischer som beskrev solidaritetsdemonstrationer i Peking, affischer som avslöjade polisens brutalitet och dess användande av CS-gas (förutom vanlig tårgas) mot demonstranterna. Minst ett dussin affischer varnade studenterna för det kommunistiska partiet och dess opportunistiska politik, hur det hade angripit deras rörelse och nu försökte ta över ledningen av den. En stor affisch nära ingången förkunnar ”Förbjudet att förbjuda”. Andra går mer rakt på sak: ”Bara sanningen är revolutionär”. ”Vi vägrar att acceptera den roll som tilldelats oss, vi vill inte bli tränade som polishundar”. Affischerna återspeglade den rådande, djupt frihetliga filosofin. ”Mänskligheten kan bli lycklig först när den sista kapitalisten hängts i den siste byråkratens tarmar.” ”Kulturen faller samman. Skapa!” ”Jag anser mina önskningar vara verkliga därför att jag tror på mina önsknings verklighet”, eller mer enkelt uttryckt: ”Skapande, spontanitet, liv”.

På gatan utanför stannar hundratals förbipasserande till för att läsa dessa improviserade väggtidningar. Några reagerar inte alls. Andra flinar. Några nickar gillande. Andra börjar diskutera. Och några tar mod till sig och går in på det tidigare heliga området, vilket de också uppmanas till på otaliga affischer som förkunnar att Sorbonne nu är öppet för alla. Unga arbetare som annars aldrig skulle gått in hit går nu in i grupper, först lite generade men senare som om de ägde stället, vilket de naturligtvis gör.

Efterhand som dagarna går kommer andra sorters människor dit — de cyniska och skeptiska samt de som bara gått dit ”för att titta”. Det blir till slut så mycket folk att det seriösa arbete som utförs försvåras. En del av detta får nu utföras på litteraturfakulteten, vid Censier, som också är ockuperad av studenterna. Det anses dock nödvändigt att dörrarna förblir öppna hela dygnet om. Budskapet sprider sig sannerligen. Först kommer grupper från andra universitet, sedan från högskolor, senare från fabriker och kontor, för att se, fråga, diskutera och studera.

Det mest talande tecknet på det nya och fria klimatet kan emellertid återfinnas på Sorbonnes korridorväggar. Runt de stora föreläsningssalarna löper massor av sådana korridorer: mörka, dammiga och trista, som leder från ingenstans till ingenstans. Plötsligt har dessa korridorer fått liv. De har målats ner med olika paroller — många av dem tycks vara situationist-inspirerade. Hundratals människor stannade till för att läsa sådana pärlor som: ”Konsumera inte Marx. Lev honom!” ”Framtiden kommer bara att innehålla vad vi fyller den med nu.” ”När man frågar oss kommer vi att svara med frågor.” ”Professorer, ni får oss att känna oss gamla.” ”Vi måste förbli oanpassade.” ”De som endast fullföljer revolutionen halvvägs gräver bara sin egen grav (St. Just).” ”Lämna P.C. (Kommunistpartiet) lika rent som du vill finna det när du går in.” ”Åk och dö i Neapel med Club Medelhav.” ”Länge leve kommunikationen, ner med telekommunikationen.” ”Dagens masochism är förklädd reformism.” ”Vi kommer inte att kräva någonting. Vi kommer att ta. Vi kommer att ockupera.” ”Nej. Vi vill inte bli upplockade av arbetarklassens Stora Parti.” Och någon har skrivit följande med stora bokstäver: ”Sedan 1936 har jag kämpat för löneökningar. Min far, före mig, kämpade också för löneökningar. Nu har jag en TV, ett kylskåp, en Volkswagen. Mitt liv har varit meningslöst. Diskutera inte med cheferna. Eliminera dem.”

I en av de större lokalerna har man ordnat med ett matutskänkingsställe. Folk betalar vad de har råd med för apelsinsaft, ”menthe” eller ”grenadine” — och för hamburgare eller korv. Jag frågar om kostnaderna täcks, och man svarar mig att det går i stort sett jämnt ut. I en annan del av byggnaden har man satt upp en barnkrubba, på en annan plats ger man första hjälpen till skadade och en annan lokal har blivit förvandlad till sovsal. Vissa rum är reserverade för ockupationskommittén, för presskommittén, för propagandakommittén, för studenternas och arbetarnas samarbetskommitté, för kommittén som handhar lokalernas skötsel och för andra råd som har hand om speciella projekt, som t.ex. att färdigställa en dossier om polisens illdåd, studerandet av självförvaltningens svårigheter, examenssystemet etc. Det finns gott om arbete för den som vill ha.

Kommittéernas sammansättning var mycket olika. Den förändrades ofta från dag till dag. De som ville ha omedelbara lösningar till alla problem fick svaret: ”Tålmod, kamrater. Ge oss en chans att utveckla ett alternativ. Bourgeoisin har kontrollerat detta universitet under nära tvåhundra år. Den har inte löst någonting. Vi bygger upp allt från grunden igen. Vi behöver en eller två månader ...”

När kommunistiska partiet stod öga mot öga med den tumultartade händelseutvecklingen, som det vare sig hade förutsett eller varit i stånd att kontrollera, försökte det desperat rädda vad som räddas kunde av sitt förstörda rykte. Mellan den 3 och 13 maj hade varje nummer av *l'Humanité* innehållit artiklar som attackerade studenterna eller gjorde listiga insinuationer om dem. Nu ändrades plötsligt attityden.

Partiet sände dussintals av sina bästa agitatorer till Sorbonne för att ”förklara” partiets inställning. Dess inställning var enkel. Partiet ”stödde studenterna” — även om det fanns några få ”tvivelaktiga element” i ledningen. Det hade alltid stött studenterna och skulle alltid komma att göra det.

Häpnadsväckande scener följde på detta. Varenda en av stalinist-”agitatorerna” blev omedelbart omringad av en stor grupp av välinformerade unga människor, som fördömde partiets kontrarevolutionära roll. En väggtidning hade satts upp av kamraterna från Voix Ouvrière, på vilken det stod angivet, dag för dag, varje uttalande i *l'Humanité*, eller i några av de dussintals flygblad som partiet hade delat ut, som hade angripit studenterna. ”Bevisen sitter där borta, kamrat. Vill partikamraten läsa exakt vad partiet sade för mindre än en vecka sedan? Kanske *l'Humanité* skulle vilja upplåta plats åt studenterna så att de kan svara på de anklagelser som riktats mot dem?” Andra tog upp partiets roll under Algeriet-kriget, under gruvarbetarstrejken 1958, under de år då det satt med i regeringen (1945-47). ”Agitatorerna” kunde inte ge några motargument till detta.

De mest dramatiska tilldragelserna under ockupationen var otvivelaktigen ”Assemblées Générales”, eller plenarsammanträdena, som hölls varje natt i den gigantiska amfiteatern. Detta var sovjeten, det slutliga beslutsfattande organet, den direkta demokratin i verksamhet. Här fick 5.000 personer plats, de tre balkongerna inräknade. Oftast var det fullsatt och många fick stå i gångarna och framme vid podiet. En svart och röd fana hängde ovanför det enkla träbordet vid vilket ordföranden satt. När man sett hur det blivit kaos på möten med 50 närvarande är det en fantastisk upplevelse att vara med om ett möte med 5.000 närvarande som verkligen får någonting utträttat. Viktiga saker togs upp, behandlades och diskuterades på ett vettigt sätt.

När man väl hade bestämt vilket ämne som skulle behandlas fick vem som ville tala. De flesta talen hölls från podiet, men en del hölls nere i lokalen eller från balkongerna. Högtalarutrustningen fungerade oftast men inte alltid. En del talare tilldrog sig genast uppmärksamheten utan att ens behöva höja rösten. Andra framkallade omedelbart en fientlig reaktion genom sina gälla röster, genom sina hycklande tal och sina försök att manipulera. Alla som svamlade på ett eller annat sätt avbröts. Det hela var det politiskt sett mest sofistikerade jag sett. De som

hade praktiska förslag och som försökte tolka utvecklingen i enlighet med sina egna erfarenheter lyssnades det uppmärksamt på.

De flesta talare fick tre minuter på sig. Några tilläts prata längre om de församlade ansåg att talaren hade viktiga saker att säga. De församlade höll en stark kontroll på ordföranden och talarna. Den politiska mognaden visade sig tydligast när man snabbt insåg att buanden eller hurranden medan någon talade bara fördröjde beslutsfattandet. Positiva tal hurrades det för — efter det att talaren slutat. Demagogiska eller meningslösa tal lämnades helt åt sidan. De medvetna, revolutionära minoriteterna spelade en betydelsefull roll i dessa beslut, men försökte aldrig — åtminstone inte de mer intelligenta — att tvinga sin vilja på andra. Även om en del provokatörer och dumskallar störde församlingens arbete till att börja med, så var den direkta demokratins negativa sidor inte så stora som man kunde ha befarat.

På natten den 13 maj, efter den stora marschen genom Paris gator, diskuterade Daniel Cohn-Bendit och J. M. Catala, generalsekreterare i De Kommunistiska Studenternas Organisation, framme vid podiet i den fullsatta teatern. Jag kan fortfarande se det hela framför mig.

”Förklara för oss” sade Cohn-Bendit, ”varför kommunistpartiet och CGT sade åt sina medlemmar att gå hem vid Denfert Rochereau, varför det förhindrade dem att gå tillsammans med oss och diskutera på Champs de Mars?”

”Det är egentligen ganska enkelt”, sade Catala och hånlog. ”CGT, CFDT, UNEF och de andra organisationerna som var med om att ordna demonstrationen hade avtalat att upplösningen av demonstrationen skulle ske på en bestämd plats. Man hade inte avtalat något om ytterligare aktioner ...”

”Ett avslöjande svar”, svarade Cohn-Bendit. ”Organisationerna hade inte förutsett att vi skulle bli en miljon på gatorna. Men livet är större än organisationerna. Med en miljon människor är nästan vad som helst möjligt. Du sade att man inte hade beslutat om ytterligare aktioner. Den dag vi står på revolutionens rand kommer du nog, kamrat, att säga att vi inte ska bry oss om den därför att den inte har beslutats av några kommittéer ...”

Detta mottogs med enorma applåder. De enda som inte reste sig upp och jublade var några dussin stalinister och, avslöjande nog, de trotskister som accepterat den stalinistiska taktiken — och vars opposition mot det kommunistiska partiet bara rörde sig kring att det inte hade tillåtit dem att vara med och organisera demonstrationen.

Samma natt fattade församlingen tre viktiga beslut. Från och med nu skulle Sorbonne utgöra ett revolutionärt högkvarter. De som arbetade där skulle huvudsakligen inte ägna sig åt endast reorganisation av undervisningssystemet utan åt en total omvandling av det borgerliga samhället. Från och med nu skulle universitetet vara öppet för alla dem som delade dess strävanden. När dessa förslag hade accepterats reste sig alla och sjöng den mest högljudda och lidelsefulla Internationale jag någonsin hört. Ekona måste ha skullat så långt bort som till Elyséepalatset på andra sidan Seine...

Censier-revolutionärerna

Samtidigt som studenterna ockuperade Sorbonne övertog de också ”Centre Censier” (Paris-universitetets nya litteraturfakultet).

Censier är en enorm, ultramodern byggnad av stål, betong och glas och ligger i den sydöstra delen av Quartier Latin. Dess ockupation blev mindre uppmärksamman än Sorbonnes. Men medan Sorbonne var det revolutionära Paris ”butiksfönster” så var det i Censier som det verkliga arbetet utfördes.

Medan många diskuterade till långt in på natten i Sorbonne, gick andra till sängs tidigt för på morgonen skulle de dela ut flygblad vid fabriksportarna eller i förroterna; flygblad som måste

sättas samman, skrivs ut och dupliceras. Därtill kom organiserandet av utdelningen. Detta tålmodiga, systematiska arbete utfördes på Censier. Det bidrog i inte ringa grad till att ge den nya revolutionära medvetenheten ett tydligt uttryck.

Kort efter det att Censier hade ockuperats fick en grupp aktivister en stor del av tredje våningen till sitt förfogande. Det skulle bli till högkvarter för de av dem föreslagna "Arbetare- och student-aktionskommittéerna". Den allmänna tanken var att upprätta kontakt med grupper av arbetare som delade den allmänt frihetliga revolutionära inställningen hos denna grupp av studenter. När kontakt hade upprättats, skulle arbetare och studenter samarbeta i arbetet med flygbladen. Flygbladen skulle behandla de direkta problemen för olika grupper av arbetare. Flygbladen skulle sedan delas ut av arbetare och studenter tillsammans utanför de respektive fabriker eller kontoren. I några fall skulle studenterna ensam vara tvungna att sköta utdelningen, i andra fall skulle knappast en enda student behöva vara med.

Vad som gjorde att kamraterna i Censier höll ihop var en djup förståelse av situationens revolutionära möjligheter och vissheten om att tiden inte fick slösas bort. De kände alla behovet av direkt aktion och propaganda, och att läget krävde av dem att de glömde alla ideologiska skillnader.

Vilka var deras åsikter? Egentligen bestod de bara av några enkla paroller. Vad som behövdes för tillfället var en snabb, oberoende utveckling av arbetarklassens kamp, upprättande av valda strejkkommittéer som skulle föra samman både fackföreningsanslutna och icke-fackföreningsanslutna arbetare i alla strejkande fabriker och företag, regelbundna möten med de strejkande så att alla viktiga beslut kunde kontrolleras, en konstant dialog med de revolutionära studenterna för att återuppliva arbetarklassens egna traditioner av direkt demokrati och dess egna strävanden efter självförvaltning, som kvävts av fackföreningsbyråkratin och de politiska partierna.

Under en hel vecka förstod inte alla de olika trotskistiska och maoistiska grupperna vad som höll på att hända på Censier. De ägnade sin tid åt allmänna och oftast fräna debatter på Sorbonne om vilka som var bäst lämpade att leda revolutionen. Under tiden arbetade kamraterna i Censier. De flesta av dem hade tidigare varit med i stalinistiska eller trotskistiska grupper.

Man lade beslag på universitetets stencilapparater. Papper och färg fick man ihop från olika håll och på olika sätt. Flygblad började strömma ut, först i hundratals exemplar, sedan i tusentals och därefter i tiotusentals efterhand som kontakten med olika grupper av arbetare ökade. Enbart den första dagen kontaktades Renault, Citroën, Air France, Boussac, Nouvelles Messagies de Presse, Rhone-Poulenc och RATP (Métro). Kontakterna kunde på det sättet lätt utvecklas.

Varje kväll på Censier rapporterade aktionskommittéerna inför en "Assemblée Générale", som enbart sysslade med den här formen av arbete. Man behandlade reaktionen på de flygblad som delats ut och innehållet i framtida flygblad diskuterades. De mest bittra diskussionerna rörde sig kring huruvida man i flygbladen skulle direkt angripa ledarna i CGT eller om bara förslag till vad som behövdes för att vinna skulle vara tillräckligt för att avslöja allt vad fackföreningsledarna hade (och inte hade) gjort och vad de stod för. Den andra åsikten segrade.

Flygbladen var i allmänhet mycket kortfattade, aldrig mer än 200 eller 300 ord. Nästan alla började med att räkna upp arbetarnas missförhållanden eller att bara beskriva deras arbetsförhållanden. De avslutades med en uppmaning till arbetarna att komma till Censier eller Sorbonne. "Dessa platser tillhör nu dig. Kom och diskutera dina problem med andra. Ta själv del i att göra dina problem och dina krav kända." Mellan denna inledning och avslutning innehöll de flesta av flygbladen en eller två grundläggande politiska synpunkter.

Fler och fler arbetare kom och hjälpte studenterna med flygbladen. Snart kunde man inte

uppbringa ett rum som var tillräckligt stort för den dagliga "Assemblée Générale". Studenterna lärde sig en hel del av arbetarnas självdisciplin och det systematiska sätt de framlade sina rapporter på. Det var så skiljt från de politiska studenternas fejder. Alla var överens om att dessa rapporter var de bästa föreläsningar som någonsin hållits på Censier.

Bland de mer talande styckena i flygbladen noterade jag följande:

Flygblad till Air-France: "Vi vägrar att acceptera den förnedrande "moderniseringen", vilken innebär att man ständigt utövar kontroll över oss och att vi måste underkasta oss förhållanden som är skadliga för vår fysiska och psykiska hälsa och som är en förolämpning mot oss som mänskliga individer ... Vi vägrar att anförtro våra krav åt yrkesfackföreningsledare längre. Liksom studenterna måste vi överta kontrollen av våra egna angelägenheter."

Flygblad till Renault: "Om vi vill att våra löneökningar och våra krav beträffande arbetsförhållandena skall säkerställas, måste vi kämpa för en fundamental förändring av samhället. Som arbetare bör vi själva sköta kontrollen av våra egna företag. Fabrikerna och universiteten bör demokratiskt handhas av dem som arbetar i dem ..."

Flygblad till Rhone-Poulenc: "Hittills har vi försökt lösa våra problem genom petitioner, partiella strider och val av bättre ledare. Detta har inte lett någonstans. Studenternas aktion har visat oss att direkt aktion kan tvinga myndigheterna att slå till reträtt ... Studenterna ifrågasätter hela syftet med den borgerliga undervisningen. De vill själva ta hand om de fundamentala besluten. Det bör vi också göra. Vi skall besluta om produktionens ändamål."

Flygblad som delades ut på gatorna i Boulogne Billancourt: "Regeringen fruktar att denna rörelse skall utvidgas. Den fruktar det framväxande samarbetet mellan arbetare och studenter. Pompidou har tillkännagivit att 'regeringen kommer att försvara republiken'. Armén och polisen är förberedda. De Gaulle kommer att tala den 24:e. Kommer han att använda sig av CRS för att få bort strejkvakterna vid fabrikerna? Var förberedda. I fabriker och fakulteter måste man börja tänka på att försvara sig ..."

Varje dag diskuterades, skrevs, dublicerades och distribuerades dussintals liknande flygblad. Varje kväll hörde vi om reaktionen: "Killarna tycker det är fantastiskt. Det är precis vad dom tänker. Fackföreningsfunktionärerna pratar aldrig på det där sättet." "Killarna gillade flygbladet. Dom är skeptiska beträffande dom 12 procenten. Dom säger att priserna kommer att gå upp och att ökningen kommer att ätas upp på några få månader. Några tycker att vi ska ta tillfället i akt och överta alltihop." "Flygbladet fick verkligen grabbarna att börja prata. Dom har aldrig haft så mycket att säga. Fackföreningsfunktionärerna fick vänta på sin tur ..."

Jag kommer ihåg en ung typograf som en natt sade till mig, att dessa möten var det mest fantastiska han någonsin upplevt. Hela sitt liv hade han drömt om att få träffa människor som tänkte och talade som han. Men varje gång han hade trott att han träffat någon, så visade sig bara att de var intresserade av att utnyttja honom. Detta var första gången han hade erbjudits oegennyttig hjälp.

Jag vet inte vad som hänt på Censier sedan slutet av maj. När jag åkte därifrån hade olika grupper av trotskister flyttat in, "för att politisera flygbladen" (med vilket jag antar att de menade att flygbladen nu skulle börja handla om "behovet av att bygga upp ett revolutionärt parti"). Om de lyckades med detta — vilket jag betvivlar om jag känner kamraterna i Censier rätt — kommer det att innebära en tragedi.

Flygbladen var i själva verket politiska. Under min korta vistelse i Frankrike såg jag ingenting så i högsta grad politiskt (i detta ords bästa bemärkelse) som den ihållande kampanj som utgick från Censier, en kampanj för en konstant kontroll nerifrån av kampen, för självförsvar, för arbetarnas övertagande av produktionen, för popularisering av idén om arbetarråd, för att förklara för var och en den oerhörda betydelsen av en revolutionär situation, av revolutionära krav, av organiserad självverksam-och av kollektiv självtillit.

När jag lämnade Censier tänkte jag på hur denna plats sammanfattade den moderna byråkratiska kapitalismens kris. Censier är ingen undervisningsslum. Det är en ultramodern byggnad, en av yttringarna av gaullismens ”grandeur”. Över 90 procent av dem som går där kommer från borgerliga familjer. Ändå är deras förakt för detta samhälle, som uppfött dem, så stort att de var villiga att arbeta vid stencilapparaterna 24 timmar om dygnet och ge ut en ström av revolutionär litteratur. Denna sorts aktivitet hade omdanat dessa studenter och hade bidragit till att omvandla miljön runtomkring dem. De slog hål på hela det här samhället och fick samtidigt möjligheten att leva. Eller som en paroll klottrad på väggen uttryckte det: ”Vi är inte här för att ha tråkigt.”

Tillsammans

När nyheten om den första fabriksockupationen (i Nantes) nådde Sorbonne — sent på natten den 14 maj — mottogs den med en obeskrivlig entusiasm. Sammanträden blev avbrutna för att tillkännage nyheten. Alla tycktes förstå betydelsen av vad som just hade hänt.

Torsdagen den 16 maj ockuperades Renault-fabrikerna i Cléon (nära Rouen) och i Flins (nordväst om Paris). Grupper samlades på Sorbonnes gård för att med medtagna transistorapparater lyssna på nyheterna som varje timme gav besked om ytterligare ockupationer.

Enorma anslag sattes upp, både inne i och utanför Sorbonne, med den senaste informationen om vilka fabriker som hade blivit ockuperade: Nouvelles Messageries de Presse i Paris, Kléber-Colombes i Caudebec, Dresser-Dujardin i Le Havre, skeppsvarvet i Le Trait ... och slutligen Renaultfabriken i Boulogne Billancourt. Inom 48 timmar fick man sluta med den här informationen på Sorbonne, eftersom det inte fanns några anslagstavlor som var tillräckligt stora. Äntligen kände studenterna att arbetarna verkligen slutit upp i kampen.

Tidigt på fredagseftermiddagen sammankallades en extra generalförsamling. Mötet beslöt att sända en stor deputation till den ockuperade Renaultfabriken i Billancourt. Dess syfte skulle vara att upprätta kontakt, uttrycka studenternas solidaritet och, om möjligt, diskutera gemensamma problem. Man skulle tåga ifrån Place de la Sorbonne klockan sex.

Omkring klockan fem delades plötsligt tusentals flygblad ut i amfiteatern, på Sorbonnes gård och på gatorna runtomkring. De var undertecknade av CGT:s Renault-kommitté. Kommunistpartiet hade trätt i verksamhet snabbt ... Flygbladets text var följande:

”Vi har just hört att studenterna och lärarna planerar att gå till Renault i eftermiddag. Detta beslut fattades utan att man konsulterade CGT:s, CFDT:s och FO:s fackföreningsavdelningar.

Vi uppskattar mycket studenternas och lärarnas solidaritet i den gemensamma kampen mot 'den personliga makten' (d.v.s. de Gaulle) och arbetsgivarna, men vi är emot alla mindre välbetänkta initiativ som hotar utvecklingen av kampen och underlättar provokationer som skulle kunna leda till att man avleder regeringens uppmärksamhet från den egentliga frågan.

Vi råder på det bestämdaste organisatörerna av demonstrationen att inte fullfölja sina planer.

Vi ämnar, tillsammans med de arbetare som nu kämpar för att få sina krav tillgodosedda, att leda vår egen strejk. Vi avvisar varje inblandning utifrån i enlighet med den deklaration som undertecknats gemensamt av CGT, CFDT och FO och som i morse godtogs av 23.000 arbetare som är anställda i fabriken.”

Detta flygblads förvrängning av fakta trotsar all beskrivning. Ingen hade tänkt instruera arbetarna hur de skulle sköta strejken och ingen skulle ha förmåtenheten att försöka leda dem. Allt studenterna ville var att uttrycka sin solidaritet med arbetarna i vad som nu var en gemensam kamp mot staten och arbetsköparklassen.

CGT:s flygblad kom som en kalldusch för de mindre politiskt medvetna studenterna och för alla dem som fortfarande hade illusioner om stalinismen. ”De vill inte låta oss gå.” ”Arbetarna

vill inte tala med oss.” Identifieringen av arbetarna med ”deras” organisationer är mycket svår att bryta. Flera hundra som hade tänkt gå med till Billancourt gjorde troligen inte det. UNEF vacklade. Man ville inte genomföra något som gick tvärt emot CGT:s uttryckta önskemål.

Till slut blev det 1.500 som ställde upp bakom en enda banderoll, som i all hast hade tillverkats av några maoistiska studenter. Banderollen förkunnade: ”Arbetarklassens starka händer måste ta över facklan från studenternas spröda händer”. Många som inte var maoister och som inte nödvändigtvis instämde i denna speciella formulering av demonstrationens målsättning gick ändå med i den.

Fastän jämförelsevis liten var det här en i högsta grad politisk demonstration. Praktiskt taget varenda en som gick med i tåget tillhörde någon av de små vänstergrupperna: det var en spontant enad front av maoister, trotskister, anarkister, kamrater från 22 marsrörelsen och många andra. Alla var medvetna om vad de gjorde. Det var detta som retade kommunistpartiet.

Vi ger oss iväg, korsar Boulevard St. Michel och går framför den ockuperade Odéonteatern (där flera hundra sluter sig till tåget).

Vi fortsätter sedan snabbt nerför rue de Vaugirard, den längsta gatan i Paris, mot arbetardistriktet i sydvästra delen av staden. Det är viktigt att vi hinner fram till fabriken innan stalinisterna hunnit mobilisera sina stora bataljoner. Paroller som ”Kom med oss mot Renault”, ”Makten finns på gatan” och ”Arbetarmakt” ropas med kraft, gång på gång. Internationalen sjungs upprepade gånger, den här gången av folk som tycks kunna orden — t.o.m. den andra versens.

När vi hunnit till Issy-les-Moulineaux är det redan mörkt. Bakom oss ser man ljusen från Quartier Latin och från det eleganta Paris som turisterna känner till. Vi går genom små, dåligt belysta gator. Sopor som inte hämtats ligger i högar på vissa ställen. Dussintals unga människor sluter upp i marschen, lockade av oväsendet och sjungandet av revolutionära sånger som till exempel ”Le Jeune Garde”, ”Zimmerwald” och partisanernas sång. ”Mot Renault, mot Renault”, ropar demonstranterna. Folk öppnar fönstren eller stannar till för att titta. Några ser enbart häpna ut, men många — troligen de flesta — applåderar eller vinkar åt oss. På några gator står många algerier på trottoaren. Några stämmer in när vi ropar ”CRS-SS”; ”Charonne”; ”Ner med polisstaten”. De har inte glömt. De flesta tittar blygt på eller ler generat. Mycket få sluter upp i demonstrationen.

Vi fortsätter att gå. Inte en enda gendarm syns till. Vi går över Seine och saktar ner farten när vi närmar oss ett torg bakom vilket Renaultfabriken ligger. Gatorna är här mycket dåligt upplysta. Det ligger en stämning av spänd förväntan i luften.

En lastbil står parkerad tvärs över vägen. Den är utrustad med en högtalare. Vi stannar. På lastbilen står en CGT-funktionär. Han talar i fem minuter. Med en aningen kylig röst talar han om hur tillfredsställd han är över att vi kom hit ... ”Tack för att ni kom, kamrater. Vi uppskattar er solidaritet. Men undvik provokationer. Gå inte för nära fabriksportarna. Direktionen skulle kunna använda det som anledning till att tillkalla polis. Och gå hem snart. Det är kallt och ni behöver all styrka under de kommande dagarna.”

Studenterna har tagit med sig egna högtalare. En eller två pratar, kortfattat. De bryr sig inte om kommentarerna från kamraten från CGT. De ämnar inte provocera någon eller göra intrång på någons verksamhet. Sedan går vi sakta men försiktigt mot torget, på var sin sida av lastbilen och överröstar protesterna från något hundratal stalinister med en mäktig Internationalen. Arbetare kommer ut från kaféer i närheten och sluter upp i vår marsch. Den här gången har partiet inte haft tid att mobilisera något folk. Man kunde inte isolera oss fysiskt.

Delar av fabriken skymtar nu framför oss till höger, tre våningar hög på vår vänstra sida och

två våningar på vår högra. Framför oss är en stor metallport. Den är stängd. I ett stort fönster på första våningen sitter några arbetare, ett par av dem sitter med benen ut genom fönstren. Flera av dem tycks vara i tonåren; en viftar med en stor röd fana. Inga trikolorer syns till. Dussintals arbetare är uppe på taken på de två byggnaderna.

Vi vinkar. De vinkar tillbaka. Vi sjunger Internationalen och de stämmer in. Vi hurrar för varandra. Kontakt har uppnåtts.

En grupp demonstranter börjar ropa ”Fabrikerna åt arbetarna”. Parollen sprids som en löpeld genom massan. Maoisterna, nu definitivt i minoritet, blir ganska förargade. (För ordförande Mao har sagt att arbetarkontroll är en småborgerlig, anarkosyndikalistisk villfarelse.) ”Fabrikerna åt arbetarna” ... tio, tjugogånger upprepas parollen av den nu 3000-hövdade skaran.

När vi slutat, ropar en ensam röst från ett av fabriakens tak tillbaka: ”Sorbonne åt studenterna”. Andra arbetare på samma tak börjar också ropa. Sedan de på det andra taket. Det sitter nu minst hundra arbetare, allt som allt, uppe på taken. Sedan följer en stunds tystnad, men snart börjar en av demonstranterna att ropa: ”Sorbonne åt arbetarna”. Under allmänt skratt stämmer alla in.

Vi börjar prata. Ett rep med en spann hissas ner. Ölflaskor och cigarettpaket läggs i spannen. Samt revolutionära flygblad och massor av tidningar (huvudsakligen exemplar av *Servir le Peuple* [Tjäna folket] — en maoistisk tidning som bär en rubrik som utropar: ”Vive la CGT”). Det finns ett par hål i byggnadens metallfasad. Grupper av studenter samlas kring dessa öppningar och talar med grupper av arbetare på andra sidan. De diskuterar löner, arbetsförhållanden, CRS, vad grabbarna där inne behöver, hur studenterna kan hjälpa till. Männen pratar fritt. De är inte partimedlemmar. De anser att det ständiga pratet om provokatörer är en aning överdrivet. Men maskinerna måste skyddas. Vi påpekar att två eller tre studenter inne i fabriken, ledsagade av strejkkommittén, knappast skulle kunna skada maskinerna. De instämmer. Vi tänker på skillnaden mellan Sorbonnes vidöppna dörrar och Renaults stängda portar — stängda av CGT-funktionärer för att undvika att arbetarna blir ideologiskt nersmittade. Hur fånigt, säger vi, det är att behöva tala med varandra genom dessa hål i väggen. De instämmer igen. De skall tala med sina ”ledare”. Ingen tycks hittills tänka längre än så.

Några hundra meter därifrån ställer sig en medlem i FER på taket till en parkerad bil och börjar hålla ett tal genom en megafon. Detta tal är fullständigt malplacerat med tanke på den dialog som just börjat. Det är samma skiva som vi har hört hela veckan i Sorbonne. ”Begär av fackföreningsledarna att de skall organisera val av strejkkommittéer i varenda fabrik. Tvinga fackföreningsledarna att bilda strejkkommittéer. Tvinga fackföreningsledarna att inrätta en landsomfattande strejkkommitté. Tvinga dem att utlysa generalstrejk i hela landet” (detta vid en tidpunkt då miljoner arbetare redan strejkar utan att någon officiell strejk behövt utlysas!). Tonen är gäll, nästan hysterisk — och en fullständig felbedömning av hela situationen. Demonstranterna överröstar talaren genom att sjunga Internationalen. När sista tonen klingat ut, försöker trotskilten igen. Och återigen överröstar demonstranterna honom.

En del promenerar uppför Avenue Yves Kerman till de andra fabriksingångarna. Det är svårare att nå kontakt här. Några arbetare står utanför porten, men de flesta av dem är partimedlemmar. En del vill inte alls prata. Andra har bara fraser att komma med.

Vi går tillbaka till torget. Det är nu långt efter midnatt. Leden tunnast ut. En del droppar in på de kaféer som fortfarande har öppet. Här träffar vi en grupp unga arbetare i 18-årsåldern. De hade varit i fabriken tidigare på dagen.

De berättar att drygt 1 000 arbetare är engagerade i ockupationen. Strejken började klockan två på torsdag eftermiddag på initiativ av en grupp unga arbetare. Tidigare samma morgon

hade de hört om ockupationen i Cléon och att den röda fanan svajade över fabriken i Flins. Man hade diskuterat vad man skulle göra. På ett möte på middagen hade CGT pratat vagt om en serie av ”roterande strejker” som skulle igångsättas följande dag.

Det hela hade utvecklats med en otrolig hastighet. Ungdomarna hade gått runt i fabriken och ropat ”Ockupation! Ockupation!”

Halva fabriken hade slutat arbeta innan fackföreningsfunktionärerna förstod vad som höll på att hända. Omkring klockan fyra hade Sylvain, en av CGT:s sekreterare, anlant och sagt dem att ”de inte var tillräckligt manstarka, att de skulle börja arbeta igen och att man i morgon skulle diskutera huruvida man skulle kunna genomföra en en-dags-strejk”. Ingen brydde sig om honom. Klockan fem hade Halbeher, generalsekreterare i Renaults CGT-avdelning, tillkännagivit att ”CGT har utlyst fabriksockupationen”. ”Tala om för dina vänner”, sade grabbarna, ”att *det var vi som startade den*. Men kan vi upprätthålla den? Det är en annan fråga ...”

Studenterna hade man ingenting emot, så bra som de hade slagits mot snutarna! Grabbarna berättar för oss att två av deras kamrater hade stuckit ifrån fabriken för tio dagar sedan ”för att hjälpa revolutionen”. De lämnade familjen, jobbet, allting. ”En chans som den här får man bara en gång i livet.” Vi diskuterade olika planer, hur man skall utveckla rörelsen. Den ockuperade fabriken kan bli ett ghetto, som isolerar de mer militanta. Vi pratar om camping, film, Sorbonne, framtiden. Nästan tills solen går upp ... ☐

Övers. Ingemar Nilsson

Lästips – mer om Maj-66

[Marxistarkivets specialavdelning om Maj -68](#)

[Tidsignals specialnummer om maj -68 \(från 2008\)](#) (komplett)

[Tidsignals specialnummer om maj -68 \(från 2018\)](#) (ofullständigt)